

Розвиток творчої особистості майбутнього вчителя-вихователя у системі професійної підготовки / Мирончук Н.М. // Нові технології навчання : наук.-метод. зб. – Київ – Вінниця, 2012. – Випуск 71. – С. 158-161 (наукова стаття; 4 с., 0,3 д.а.).

Мирончук Н.М.

РОЗВИТОК ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ-ВИХОВАТЕЛЯ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті визначені сутнісні характеристики професіоналізму педагога-вихователя, відмітною рисою якого є творчий характер його педагогічної діяльності, що дозволяє йому моделювати виховний процес та корегувати його. Визначено завдання, зміст, шляхи підготовки творчої особистості педагога-вихователя у ВНЗ.

Важливою сутнісною характеристикою вчителя, показником рівня сформованості педагогічної діяльності є педагогічна культура, яка генетично пов'язана з духовною і професійною культурою особистості. Сформованість педагогічної культури характеризує творчу особистість, яка постійно розмірковує, мислить альтернативно, незадоволена одержаними здобутками, здійснює пошук причин тих чи інших явищ, володіє розвинутим прагненням до творення. Формування педагогічної культури означає розвиток у студентів самосвідомості, самостійності, незалежності суджень у поєднанні з повагою до поглядів інших людей, почуття самоповаги, здатності орієнтуватися у світі духовних цінностей, уміння приймати рішення і нести відповідальність за свої дії і вчинки [2].

Сучасні вимоги до вчителя і процесу його підготовки, які відображені у державних документах і законодавчих актах, зумовлені процесами інтенсивної інформатизації суспільства, мобілізації потенціалу системи самоорганізації навчання у вищій педагогічній школі, що висуває нові вимоги до якості підготовки майбутніх учителів, формування у них цілісного досвіду педагогічної діяльності, розвитку здатності до вияву творчого критичного мислення, здійснення інноваційної діяльності.

Натомість у системі професійної підготовки вчителя відчутною є низка недоліків, як не задовольняють сучасні запити суспільства і держави. Серед таких, зокрема: відсутність відповідної цілеспрямованої підготовки майбутніх учителів та недостатня розробленість комплексу теоретичних і методичних засад щодо забезпечення підготовки творчої особистості вчителя, здатного виявляти і розвивати здібності, обдарування дитини, застосовувати оригінальні, нестандартні розв'язки у ситуаціях повсякденної виховної взаємодії з учнями.

Різні аспекти підготовки студентів до майбутньої професійної діяльності як складової педагогічної майстерності розглядають вчені Л. Артемова, О. Антонова, І. Булах, С. Вітвицька,

Л. Долинська, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна та ін. Фундаментальними науковими дослідженнями творчості, творчих здібностей є праці Б. Ананьєва, М. Бахтіна, Л. Виготського, Б. Теплова, С. Рубінштейна та інших. Помітний доробок у проблему творчості здійснили західні вчені: А. Маслоу, Р. Ретел, П. Торранс. Особистості вчителя, його духовним цінностям присвячені праці Г. Балла, І. Беха, М. Боришевського; професіоналізм учителя як явище педагогічної культури досліджується В. Гриньовою, В. Сластьоніним, В. Шадріковим. Особливості виховної праці педагога досліджував А. Макаренко, відзначаючи її діалектичний, динамічний, багатофакторний характер. Системний характер професійної виховної діяльності педагога відзначають М. Красовицький, Ф. Гоноболін, Н. Кузьміна, В. Сластьонін, Ю. Бабанський. Незважаючи на широкий розгляд у психолого-педагогічній літературі проблеми професіоналізму, майстерності педагога, варто наголосити на недостатній теоретичній та методично-практичній розробленості проблеми підготовки майбутнього фахівця до творчої практичної виховної діяльності з учнями.

Метою статті є окреслення сутнісних характеристик творчого вчителя-вихователя й визначення завдань, змісту, шляхів його підготовки у вищому навчальному закладі.

Професіоналізм вихователя полягає у спрямованості його зусиль на розвиток творчого мислення та прилучення вихованців до загальнолюдської спадщини, культурно-історичних традицій народу, вироблення ціннісного світосприйняття та світорозуміння, формування національних цінностей.

Професіоналізм виховної діяльності, за твердженням О.Дубасенюк, постає як інтегральний якісний показник базових професійно значущих характеристик, міра володіння педагогом змістом, інформацією у сфері виховання та сучасними засобами розв'язання професійних виховних задач, спрямований на формування особистості учня [3, с. 98].

Таким чином, професійна педагогічна діяльність педагога характеризується глибокими знаннями та вміннями, сформованістю відповідних особистісних характеристик та прагненням до систематичного самовдосконалення. Крім того, в досягненні високого результату виховної педагогічної діяльності відіграє професійна самосвідомість педагога та сформованість індивідуального стилю діяльності.

Узагальнюючи погляди вчених (В. Сластьонін, О. Деркач, Н. Кузьміна) щодо визначення поняття професіоналізму вчителя, Г. Авдіянець констатує, що професіоналізм особистості – якісна характеристика суб'єкта праці, що відображає високий рівень креативності, адекватний рівень домагань, мотиваційну сферу та ціннісні орієнтації, спрямовані на прогресивний розвиток фахівця. Найважливішим завданням розвитку професіоналізму майбутнього педагога є персоніфікація змісту, особистісна значущість його для студента, створення атмосфери, в якій студент “проживає” педагогічний процес, оскільки без мотивованої спрямованості суб'єктів на оволодіння педагогічною професією неможливий творчий саморозвиток навіть тоді, коли суб'єкт має достатньо розвинутий інтелект та схильність до творчої діяльності [1].

Професійну педагогічну діяльність порівнюють із мистецтвом, оскільки діяльність педагога пов'язана великим різноманіттям індивідуальностей, включених до педагогічної взаємодії, та нескінченною кількістю ситуацій, які повинен вирішувати педагог.

Таким чином, ознакою професіоналізму вчителя, високого рівня сформованості професійної культури є творчий характер його педагогічної діяльності: гнучкість мислення, здатність до продукування нових ідей, нестандартних рішень педагогічних ситуацій, вміння їх реалізовувати у практичній діяльності та досягати певного результату, а також відповідні особистісні якості, внутрішня мотивація та вольові зусилля.

У Термінологічному словнику [4] подається визначення педагогічної творчості як оригінального високоефективного підходу учителя до розв'язання навчально-виховних завдань, збагачення теорії й практики виховання і навчання; діяльності, що спрямована на постійне вирішення цілого ряду навчально-виховних задач в обставинах, які змінюються, під час якої педагог виробляє і втілює у спілкуванні з дітьми оптимальні, органічні для даної педагогічної індивідуальності нестандартизовані педагогічні рішення, опосередковані особливостями об'єкта-суб'єкта педагогічного впливу.

Будучи одним із суб'єктів виховного впливу на школярів, педагог є організатором їх педагогічної взаємодії з природним, предметним та соціальним середовищем. Головне під час організації такої взаємодії – забезпечення активної позиції вихованців у досягненні цілей і завдань виховної взаємодії й відповідно – створення необхідних соціально-психологічних умов для самореалізації кожним із них своїх духовних можливостей. Результат залежить від здатності педагога обрати найбільш продуктивний спосіб впливу, прийом, іноді несподіваний, неочікуваний, нестандартний, врахувавши при цьому умови, обставини ситуації, спонукати учня обрати таку лінію поведінки, яка відповідає потребам, інтересам його особистості в цій ситуації.

Оволодіння творчістю як видом і компонентом сучасної педагогічної діяльності дозволяє педагогу моделювати можливі зміни в організації, структурі й змісті загальноосвітнього процесу; цілеспрямовано вносити своєчасні корективи під час використання педагогічних технологій та інновацій; формувати мету навчання і виховання з урахуванням освітніх, розвиваючих, виховних можливостей навчального матеріалу, умов і обставин виховної ситуації; застосовувати особистісно орієнтований підхід на основі врахування індивідуальних можливостей, якостей, характеристик поведінки тощо.

Тому пріоритетними *завданнями* підготовки творчої особистості педагога-вихователя є: формування когнітивної сфери студентів і розвиток їхніх інтелектуальних здібностей; ознайомлення зі змістом, методами, прийомами, особистісно орієнтованими технологіями виховної взаємодії; формування у студентів стійкої потреби участі у педагогічній, творчій та науковій діяльності; сприяння всебічному розвитку особистості студента, формуванню його об'єктивної самооцінки, набуттю навичок роботи у творчих колективах, залученню до

організаторської діяльності; розвиток у студентів здатностей до самостійних обґрунтованих суджень і висновків; розвиток креативності й професійної рефлексії; набуття досвіду творчої професійної діяльності.

Зміст підготовки творчої особистості педагога-вихователя у процесі навчання у ВНЗ репрезентується відповідною науковою інформацією щодо змісту, принципів, методів, методик, технологій виховної взаємодії тощо у процесі вивчення нормативних навчальних дисциплін („Вступ до спеціальності”, „Педагогіка”, „Теорія і методика виховної роботи”, „Основи науково-педагогічних досліджень”, „Основи педагогічної майстерності”), через упровадження авторських курсів, у педагогічній практиці, науково-дослідній підготовці, через самостійну освітню діяльність.

Провідними *формами* підготовки творчої особистості педагога-вихователя є класичні для вищої школи (лекції, семінарські, практичні заняття) й інноваційні (тренінги, індивідуально-дослідні завдання, діалогові форми, система творчих робіт, проектна діяльність).

Шляхами розвитку творчих можливостей і професійно-творчої активності майбутніх учителів-вихователів є:

- підвищення інтересу студентів до педагогічної діяльності, формування в них професійних цінностей, ідеалів та переконань, розвиток педагогічних здібностей;
- розвиток та підтримка пізнавальних інтересів студентів, створення на заняттях атмосфери спільної творчості, колективної відповідальності, зацікавленості в успіхах товаришів;
- створення умов для набуття студентами системи знань, спрямованих на формування індивідуального креативного досвіду, та формування первинних навичок професійної педагогічної діяльності через залучення до педагогічної практики;
- постановка перед студентами педагогічних цілей, досягнення яких потребує максимального вияву творчих здібностей (підготовка та проведення конкурсного уроку, найкращого позакласного заходу);
- залучення майбутніх педагогів до дослідно-експериментальної роботи з актуальних проблем педагогіки, виконання самостійних пошукових досліджень і завдань творчого характеру,
- сприяння освоєнню студентами різних засобів і систем опрацювання науково-технічної інформації;
- організація та проведення змагань, конкурсів;
- включення завдань на рефлексію, проведення тренінгів комунікативних здібностей, здійснення мікродосліджень та інше.

Істотну роль у підготовці творчого вчителя-вихователя відіграє його активна участь у вивченні проблем виховної практики, зокрема самостійний пошук матеріалу з проблем виховання, ознайомлення й вивчення різних наукових і навчально-методичних джерел,

ретельний аналіз шкільної дійсності через спостереження, дослідження, пошук шляхів і методів розв'язання виокремлених проблем тощо. Тому діяльність у напрямку підготовки творчо спрямованої особистості майбутнього вчителя-вихователя має бути спрямована на отримання студентами нових знань про педагогічну дійсність, пошук і розв'язання проблем виховного характеру, тобто передбачає взаємодію суб'єкта цієї діяльності з об'єктами оточуючої дійсності з метою виявлення проблеми та розробки плану здійснення дослідження, пошуку засобів розв'язання дослідницько-пізнавальних творчих завдань та перевірки його результатів. При цьому діяльність студентів має бути скерована таким чином, щоб вони були здатні осмислити проблему в цілому, визначити завдання, обрати самостійно способи втілення поставлених завдань, оволодівали досвідом творчої діяльності.

До методів і способів стимулювання творчо пошукової активності майбутніх педагогів слід віднести:

- мотивацію їх навчально-пошукової діяльності;
- чітке визначення мети діяльності й кінцевих результатів роботи, способів її оцінювання;
- збагачення педагогічного середовища новими враженнями та судженнями;
- забезпечення привабливого творчого характеру пошукової діяльності;
- спонукання до генерування творчих ідей;
- практичну спрямованість навчальної діяльності;
- моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем тощо.

Попередній *результат* підготовки творчої особистості майбутнього вчителя-вихователя виявляється у продуктах діяльності студентів: здатності до створення програм творчого розвитку, власного чи вихованців; прогнозуванні можливих варіантів розвитку подій у запропонованих ситуаціях; розробці моделі виховання; створенні й захисту творчого проекту та ін.

Таким чином, творчо працюючий учитель-вихователь характеризується відповідним рівнем знань з теорії і методики виховання, психолого-педагогічних знань, умінь та навичок, які, за сприятливих для педагогічної творчості учителя умов, забезпечують його ефективну педагогічну діяльність із розвитку потенційних творчих можливостей учнів; володіє високим рівнем загальної культури, здатністю нетрадиційно підходити до розв'язання різних психолого-педагогічних ситуацій, організовувати виховну діяльність на творчій основі. Розвиток творчої особистості майбутнього вчителя-вихователя забезпечується відповідним змістом, умовами, формами, методами у системі професійної підготовки.

Перспективи дослідницької роботи вбачаються у підборі й розробці відповідного діагностичного інструментарію вивчення ступеня сформованості творчої активності майбутніх педагогів-вихователів.

Література:

1. Авдіянц Г. Творчий саморозвиток суб'єктів освітнього процесу як основа професіоналізму майбутнього вчителя / Г. Авдіянц // Гуманізація навчально-виховного процесу: зб. наук. праць / за ред. В.І. Сенченко. – Слов'янськ: Вид. центр СДПУ, 2006. – Випуск XXXI. – С. 3-10.
2. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя: теоретичний та методичний аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук: спец. 13.00.04 „Теорія та методика професійної освіти” / Гриньова В. М. – К., 2001. – 45 с.
3. Дубасенюк О.А. Теорія і практика професійної виховної діяльності педагога: монографія / О.А. Дубасенюк. – Житомир; Вид-во ЖДУ ім. Івана Франка, 2005. – 367 с.
4. Термінологічний словник [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://osvita.ua/school/theory/348>